

Sclavia în Catehezele Baptismale ale Sfântului Ioan Gură de Aur

Rezumat:

Acest studiu încearcă să identifice și să prezinte opinia Sfântului Ioan Gură de Aur despre sclavie în Omiliile Catehetice. Metoda de cercetare se bazează în principal pe o lectură atentă a lucrării mai sus amintite, însă dă atenția cuvenită și rezultatelor cercetărilor altor studii de acest gen. La finalul acestui studiu, opinia lui Hrisostom cu privire la sclavie este discutată în lumina celei mai noi definiții moderne a sclaviei.

Cuvinte cheie:

Sclavia la Sf. Ioan Gură de Aur; importanța spirituală a sclaviei; eliberarea ca rezultat al Botezului

Introducere

O cercetare a Catehezelor Baptismale ale Sfântului Ioan Gură de Aur († 407) din perspectiva sclaviei poate, cel puțin la prima vedere, să pară a fi ciudată. De ce ar trebui cineva să cerceteze afirmațiile lui Hrisostom despre sclavie dintr-o scriere care se ocupă în principal cu pregătirea candidaților la Botez? De aceea consider necesar ca în această introducere să explic scopul acestui studiu. Doresc să mă ocup aici de tema sclaviei din Catehezele Baptismale ale Sfântului Ioan Gură de Aur pentru că sunt convins că opinia unui autor despre o temă anume este pe deplin înțeleasă numai dacă toate scrierile sale sunt cercetate din respective perspectivă. Există numeroase studii de valoare despre sclavie în Antichitate, sclavia în Biserica primară și despre sclavie la Sfântul Ioan Gură de Aur¹. Totuși, nu cunosc vreun studiu care să se ocupe în mod aparte cu această temă în Catehezele Baptismale. Principalul motiv pentru lipsa unui astfel de studiu este cu siguranță faptul că cei mai mulți cercetători consideră că alte teme din Cateheze Baptismale sunt mai interesante pentru ei, fapt care este absolut de înțeles. Un anumit rol joacă însă și faptul că aceste Cateheze Baptismale au fost redescoperite și publicate abia în secolul al XX-lea². Aceasta înseamnă că anumite aspecte din cuprinsul lor, printre care și aspectul sclaviei, încă așteaptă să fie cercetate.

Acest scurt studiu se bazează în primul rând pe o lectură atentă a Catehezelor Baptismale din perspectiva sclaviei. După lecturare am ales acele fragmente care ne spun câte ceva despre sclavie, după care le-am citat și comentat în acest studiu. Fragmentele despre sclavie din Catehezele Baptismale ale Sfântului Ioan Gură de Aur pot fi împărțite în două categorii: cele care ne spun ceva despre sclavie ca parte a vieții de zi cu zi din Antiohia și cele care privesc sclavia în special ca dimensiune spirituală. Trebuie spus aici deja că și acele fragmente care se încadrează în prima categorie, nu prezintă doar valoare de simplă informație istorică, ci ele slujesc fie ca exemplu fie ca și comparație astfel încât candidații la botez să înțeleagă mai bine ce anume înseamnă Botezul și ce anume se va petrece cu ei pe parcursul ritualului baptismal. Doar cititorii acestui studiu vor decide în final dacă o astfel de cercetare a fost necesară și utilă. Pentru a ușura o astfel de decizie, dar și din motive practice, în final o să rezum concluziile acestui studiu.

Sclavia ca parte a vieții cotidiene din Antiohia

---

¹ Vezi de exemplu G. Croix de Ste., „Early Christian Attitudes to Property and Slavery”, în D. Baker (ed.), *Church Society and Politics*, Oxford, 1975, p. 1-38; P. Garnsey, „The Idea of Slavery from Aristotle to Augustine”, Cambridge, 1996; J. A. Harrill, „The Manumission of Slaves in Early Church”, în *HUTh*, 32, Tübingen, 1995; G. Kehnscherper, *Die Stellung der Bibel und der Alten Kirche zur Sklaverei*, Halle 1957; J. Mitzi Smith, „Slavery in the Early Church”, în *True to our native land*, Minneapolis, 2007, 11-22; G. Kontoulis, „Zum Problem der Sklaverei (duleia) bei den kappadokischen Kirchenvätern und Johannes Chrysostomus”, *Habelts Dissertationsdrucke: Reihe Alte Geschichte*, 38, Bonn, 1993; S. Chris L. de Wet, „John Chrysostom on the Slavery”, în *Studia historiae ecclesiasticae* 34, Nr. 2, Pretoria (2008), p. 1-13; Jennifer A. Glancy, „Slavery, Historiography and Theology”, în *Biblical Interpretation*, 15 (2007), p. 200-211; Idem, „Sin as Slavery and/or Slavery as Sin? On the Relationship between Slavery and Christian Hamartiology”, în *Late ancient Christology in Religion and Theology*, 17 (2010), p. 26–39.

² Reiner Kaczynski, „Einleitung zur Johannes Chrysostomus”, *Catecheses Baptismales* (Cateheze Baptismale), FChr 6,1–2, Freiburg / Basel u.a. 1992, 34–43. Aceasta este ediția după care voi cita în cele ce urmează, fiind de acum încolo introdusă simplu *Catecheses Baptismales*.

Oricine este familiar cu scrierile Sfântului Ioan Hrisostom știe cât de des a folosit exemple din mediul lui înconjurător cu scopul de a lămuri diferite intenții ale scrierilor sale, mai ales încurajări și îndemnuri morale. Mulțumită acestei obișnuințe a Sfântului Părinte antiohian cunoaștem din operele sale multe detalii din istoria și viața cotidiană a Antiohiei din vremea sa. Acestea însă ne satisfac doar indirect. Sclavia era parte a vieții cotidiene din Antiohia celei de-a doua jumătăți a secolului al IV-lea, iar acest fapt se reflectă în mod corespunzător și în Catehezele sale Baptismale. Sfântul Ioan folosește exemple din acest domeniu al vieții antice pentru a-și familiariza auditoriul cu anumite aspecte legate de Botez. De pildă, el folosește exemplul cumpărării de sclavi pentru a explica chestiuni legate de Botez. Așa cum un sclav înainte să fie botezat este întrebat de către potențialul lui proprietar dacă ar dori sau nu să-l slujească, la fel și candidații la Botez sunt întrebați de către Hristos dacă sunt sau nu gata să-L slujească. Asemănările dintre întrebările puse sclavilor dinainte de cumpărare și cele puse candidaților la Botez înainte de Botez se opresc în acest punct. În vreme ce interogarea cea dintâi nu aduce libertatea, interogarea a doua înseamnă eliberarea din tirania păcatelor și a diavolului. În vreme ce pentru un sclav schimbarea stăpânului nu aduce cu sine eliberarea, preluarea sub stăpânirea lui Hristos aduce eliberarea de orice constrângere. O a treia deosebire constă în aceea că atunci când este cumpărat un sclav, pentru el se plătește prețul corespunzător după ce el și-a dat acordul că este gata să-și slujească noul stăpân, dar Hristos, ca semn al iubirii Sale față de oameni, ne-a răscumpărat dinainte pe toți. Prețul pe care El l-a plătit pentru noi nu a constat în aur sau în bani, ci în altceva mult mai prețios: propriul Lui sânge. În ciuda acestui preț nespun de prețios plătit în avans, noi nu suntem siliți să-I slujim, ci fiecare este liber să accepte sau să respingă această propunere de eliberare: „Atunci când dorim să cumpărăm sclavi, noi îi întrebăm în prealabil dacă doresc să ne slujească. La fel face și Hristos. Înainte să vă preia în slujire, El vă întreabă dacă doriți să fiți eliberați de acei tirani cumpliți și neprietenoși, iar El vă lasă pe voi să încheiați contractul. Aceasta pentru că stăpânirea Lui este lipsită de constrângere. Uitați-vă însă la iubirea de oameni a lui Dumnezeu. Atunci când noi cumpărăm sclavi, le punem acestora mai întâi întrebările noastre și doar după ce am aflat dacă doresc sau nu să ne slujească, plătim prețul pentru ei. Hristos însă nu a făcut așa, ci El a plătit prețul pentru noi toți, anume scumpul Său sânge. ... Și totuși El nu silește pe nimeni care nu dorește să-I slujească. Mai mult, El spune: ‚Dacă nu ești înclinat și dacă nu dorești să fii preluat de către Mine în slujirea Mea – Eu nu te silesc, nici nu te constrâng.‘ Noi nu am dori niciodată să cumpărăm sclavi răi, iar dacă ni s-ar întâmpla acest lucru, ar fi rezultatul unei alegeri greșite și am plăti prețul corespunzător. Hristos însă a cumpărat sclavi nerecunoscători și lipsiți de cinste și a plătit pentru ei un preț corespunzător unor sclavi de prima clasă, ba a plătit un preț și mai mare, anume unul de o măsură atât de mare încât niciun cuvânt și niciun gând nu poate să-l priceapă. Căci atunci când ne-a cumpărat pe noi, El nu a dat nici cer, nici pământ, nici mare, ci ceva care este mai de preț decât toate acestea, propriul Său sânge. Iar după toate acestea El nu pretinde de la noi nici martori, nici declarații scrise, ci se mulțumește doar cu câteva cuvinte scurte. Dacă spunem din inimă: ‚Mă lepăd de tine, Satano, și de mândria ta ‘, atunci El a primit de la noi tot ceea ce dorește.”³

Cine citește astăzi acest text, s-ar putea să fie surprins că Sfântul Ioan Gură de Aur folosește „noi” – așadar în mod potențial el însuși și creștinii și catehumenii, așadar viitorii creștini – care cumpără un sclav și prin acesta fac o afacere bună, sau, dimpotrivă, una rea, iar înainte ca sclavul să fie plătit, vorbesc cu el despre dorința lui de a-i sluji. Toate acestea înseamnă că și creștinii au cumpărat sclavi potrivit obiceiurilor antice. Pentru noi care trăim și gândim în secolul al XXI-lea acest lucru pare cu atât mai îngrozitor cu cât Sfântul Părinte nu se pronunță împotriva.

---

³ *Catecheses Baptismales*, I, 19 (143–144; 144–145 Kaczynski). Aceeași idee se găsește în altă parte la Sfântul Ioan Gură de Aur: „Un om dă bani pentru un sclav, iar în schimb îl ține legat ca pe propria proprietate. Hristos însă Și-a dat viața Sa. Ar trebui ca pentru acesta să nu fie valabilă mântuirea Lui pentru care El a plătit un preț atât de mare?” (Hom. in Rom. 25, 3; PG 60, 632).

Cel de-al doilea exemplu se leagă de scrisorile imperiale care au putere să-i elibereze pe oameni de sclavie⁴ sau de alte constrângeri sau să le confere diferite onoruri. Ca formă, aceste scrisori imperiale sunt scurte, însă efectul lor este mare. În mod asemănător stau lucrurile și cu efectele Botezului. Actul baptismal în sine este mic, însă eliberarea de păcate pe care o aduce este mare. Pentru mai multă claritate, spre final Sf. Ioan aduce un exemplu din natură: „O scrisoare imperială care constă doar din câteva litere, aduce oamenilor libertatea, chiar dacă ei sunt încărcăți cu nenumărate delict; pe alții îi ridică la rangurile cele mai înalte. Cu atât mai mult ne va elibera pe noi de toate păcatele Duhul Cel atotputernic al lui Dumnezeu, ne va dăruia dreptate din plin și ne va umple de nădejde. Așa cum o mică scânteie care cade în marea cea nemărginită se stinge imediat și dispare când se afundă în imensa masă de apă, la fel orice răutate omenească dispare mai repede și mai ușor decât orice scânteie când se afundă în bazinul cu apă dumnezeiască”⁵.

Lupta împotriva păcatului jurământului joacă un rol important în Catehezele Baptismale ale Sfântului Ioan Gură de Aur. El depune mari eforturi să îndepărteze acest obicei păcătos de la candidații la Botez. Parte a argumentației sale împotriva jurământului este de această dată următoarea posibilă scenă din viața cotidiană: o persoană liberă, femeie sau bărbat, merge la piață să-și facă cumpărăturile însoțită de un sclav sau o sclavă. În buna tradiție orientală care este vie și astăzi, prețul, de exemplu al legumelor, este negociat. În timpul negocierilor se încing capetele și se fac jurăminte, Dumnezeu fiind invocat drept martor. Același lucru se întâmplă când stăpânul se enervează pe sclavul care-l însoțește. Mai mult, adesea sclavul pare să fi fost amenințat de către stăpân: „Dacă cumpărăm legume sau dacă ne certăm pentru doi bănuți sau dacă ne înfuriem pe sclavi și-i amenințăm, în mod constant Îl chemăm pe Dumnezeu drept martor. Nu ați îndrăzni să chemați în acest sens de martor pe un om liber chiar dacă el deține o funcție cât de mică pentru astfel de lucruri petrecute la piață; iar dacă ați încerca acest lucru, ați fi pedepsiți pentru excesul de îndrăzneală. Însă pe regele cerului și pe îngeri îi chemați de martori atunci când vorbiți despre produsele din piață, despre bani și despre alte lucruri lipsite de importanță”⁶.

Cu alte cuvinte, cine-L cheamă pe Dumnezeu ca martor, Îl tratează mai prejos decât pe un om liber care deține o funcție de jos, adică Îl tratează pe Dumnezeu ca pe un sclav. Această concluzie drastică are menirea de a-i îngrozi pe ascultători, astfel încât să renunțe la acest păcat. Cine aude astăzi acest exemplu, acela învață de la Hrisostom că certarea sclavilor și înfurierea pe ei a fost parte a vieții cotidiene a contemporanilor săi. Probabil că ne-am aștepta ca Sfântul Ioan Gură de Aur să se pronunțe împotriva relexelor tratamente aplicate sclavilor, ceea ce nu este însă cazul. Aceasta însă nu înseamnă că el este de acord cu astfel de lucruri. Punctul de greutate al argumentației sale se află în altă parte, de aceea nici nu găsim aici o luare de poziție împotriva abuzării sclavilor.

Atunci când vorbește despre deșertăciunea bogăției și despre caracterul schimbător al faimei omenești, Sfântul Ioan folosește comparația cu un „sclav nerecunoscător și fugar”: „Adesea bogăția nu rămâne până seara la cei care cred că o posedă, ci asemeni unui sclav nerecunoscător și fugar ea se mută de la unul la altul și-l lasă gol și singur pe cel care a dobândit-o cu mare râvnă. Bogăția îi pune adesea în mare primejdie pe cei care au mari așteptări de la ea: experiența acestui fapt poate să-i învețe pe mulți. La fel este și cu faima omenească: cine apare astăzi ca fiind strălucitor și faimos pentru mulți, mâine este lipsit de cinste și disprețuit de către toți”⁷.

Așadar, în antichitate se aștepta de la un sclav să fie recunoscător și să nu-și părăsească stăpânul. Așa cum s-a mai remarcat și la exemplele anterioare, Sfântul Ioan nu face aici vreo referire detaliată la instituția sclaviei, care era adânc ancorată în societatea de atunci, ci o folosește doar ca și comparație.

---

⁴ Este cunoscut faptul că în mod normal în Imperiul roman un sclav era eliberat prin scrisoare imperială. Vezi Ingomar Weiler, *Die Beendigung des Sklavenstatus im Altertum, Forschungen zur Antiken Sklaverei* 36, Stuttgart 2003.

⁵ *Catecheses Baptismales*, II/1, 11 (168–169 K.).

⁶ *Catecheses Baptismales*, II/1, 22 (189–190; 190–191 K.).

⁷ *Catecheses Baptismales*, III/7, 12 (477 K.).

Sclavia ca dimensiune spirituală

Sfântul Ioan Gură de Aur vorbește mult mai mult despre dimensiunea spirituală a sclaviei decât despre dimensiunea ei socială sau politică. Această dimensiune spirituală îi are însă în vedere pe toți oamenii, nu numai pe sclavi. Cu aceasta, dimensiunea spirituală a sclaviei are o importanță generală: toți creștinii ar trebui să se intereseze de aceasta, pentru că *din perspectivă spirituală toți suntem sclavi*. Aceasta este o idee centrală și fundamentală a teologiei baptismale a Sfântului Ioan Gură de Aur. El îi numește pe toți candidații la Botez „împreună-robi,”⁸ indiferent de statutul lor social. În altă parte el afirmă că toți cei botezați ar putea fi numiți „prizonieri” sau „robi.” Explicația pentru această numire se leagă în primul rând de ritualul Botezului. Înainte de Botez, cei ce urmează a fi botezați sunt „dezbrăcați și desculți.”⁹ (compară cu Isaia 20, 3). Apoi urmează consolările adiționale: „Nu fi supărat că auzi (cuvântul) prizonierat: nimic nu este mai fericit decât acest prizonierat. Căci prizonieratul prin oameni duce de la libertate la sclavie, acest prizonierat însă transformă sclavia în libertate”¹⁰.

Sclavia adevărată este impusă asupra oamenilor de către păcat. Pentru a fundamenta acest lucru, Sfântul Ioan invocă cuvintele Sfântului Apostol Pavel: „Căci și noi eram altădată fără de minte, neascultători, amăgiți, robi (sclavi) slujind pofteilor și multor feluri de desfătări, petrecând viața în răutate și pizmuire, urâți fiind și urându-ne unul pe altul (Tit 3, 3)”¹¹.

Sfântul Ioan este foarte interesat de eliberarea de păcate. În acest sens el îi are în vedere pe toți oamenii, indiferent de statutul lor social.

Există în Catehezele Baptismale alte contexte în care persoane libere sunt numite „robi” sau „sclavi” ai lui Dumnezeu. Atunci când Sfântul Ioan vorbește despre Botez ca îngropare și înviere în Hristos, se lovește de întrebarea: de ce Domnul nostru Iisus Hristos a înviat tocmai după trei zile? Întâi de toate el vrea să fie sigur că cele trei zile dintre moartea și Învierea lui Hristos nu sunt văzute ca o slăbiciune a Lui. Ca argument el aduce faptul că cei care au fost înviați de către Domnul nostru au fost ridicați din morți „într-o clipă.” În acest context, Sfântul Ioan numește „robi” ai lui Hristos („robii Săi”¹²) pe toate persoanele care au fost înviate din morți de către Iisus, deși Biblia ni-i prezintă ca fiind persoane libere din punct de vedere social. Și martirii ale căror moaște erau foarte cinstite în Antiohia sunt numiți „împreună-sclavi” de către Sfântul Ioan¹³.

Însă, întâi de toate trebuie spus că Însuși Domnul nostru Iisus Hristos este prezentat ca rob. Robia Lui însă ne aparține de fapt nouă. El a luat-o asupra Lui spre a ne elibera pe noi: „Și în Domnul nostru Iisus Hristos, Fiul Său Cel Unul Născut, care este într-o toată asemeni și egal Tatălui, Care posedă împreună cu El o egalitate neschimbabilă, Care este deofință cu Tatăl și este cunoscut ca Persoană proprie, Care provine din Tatăl într-un mod inexprimabil, Care se află deasupra timpului și a creat toate vremurile, Care în zilele de pe urmă a luat formă de rob pentru mântuirea noastră și S-a făcut om, Care a trăit în natura umană, a fost răstignit și a înviat a treia zi”¹⁴.

Pentru că noi toți suntem – din punct de vedere spiritual – sclavi, Sfântul Ioan prezintă Botezul de asemenea ca *eliberare*. Pentru a lămurii acest aspect, el compară eliberarea prin Botez cu eliberarea evreilor din robia Egiptului: „Evreii au scuturat sclavia barbarilor, tu însă (ai scuturat) robia mult mai cumplită a păcatului”. Eliberarea de păcate însă, este mai înaltă decât eliberarea evreilor din Egipt: „Vrei să experiezi și dintr-o altă perspectivă că tu ești vrednic de lucruri mai mari? Atunci evreii nu au putut să vadă fața strălucitoare a lui Moise, chiar dacă ei erau împreună-sclavi și rudenii. Tu însă ai văzut fața lui Hristos și slava Lui”¹⁵.

⁸ *Catecheses Baptismales*, II/1, 6 (160–161 K.); Vezi de asemenea II/1, 20 (186–187 K.). „A fi rob” în stăpânirea lui Hristos înseamnă a fi preluat și botezat în El (*Catecheses Baptismales*, II/3, 5 [242–243 K.]).

⁹ *Catecheses Baptismales*, II/2, 6 (210–211 K.).

¹⁰ *Catecheses Baptismales*, II/2, 6 (213 K.).

¹¹ *Catecheses Baptismales*, II/3, 2 (230–231 K.).

¹² *Catecheses Baptismales*, II/2, 5 (208–209 K.).

¹³ *Catecheses Baptismales*, III/6, 10 (440–441; 442–443 K.).

¹⁴ *Catecheses Baptismales*, III/1, 21 (308–309 K.).

¹⁵ *Catecheses Baptismales*, II/4, 25 (284–285 K.).

Eliberarea noastră a fost posibilă pentru că Iisus S-a jertfit pentru noi, subliniază în mai multe rânduri Sfântul Ioan. Noi suntem chemați să renunțăm la libertatea cea falsă și să luăm asupra noastră jugul lui Hristos spre a fi cu adevărat și autentic eliberați: „Apoi El ne învață în ce fel ne va oferi liniște: ‚Luați jugul Meu asupra voastră’ (Mt 11, 29). Veniți sub jugul Meu! Spune El. Însă nu vă temeți că auziți cuvântul jug. Căci acesta nu freacă la gât, nici nu apasă capul în jos, ci îndreaptă gândurile spre cer. Acest jug învață adevărata filosofie. ‚Luați jugul Meu asupra voastră și învățați.‘ Vino doar sub jug și veți învăța. A învăța înseamnă: Ascultați ca să învățați de la Mine. Nu cer nimic greu de la voi. Voi, sclavii, trebuie doar să-L imitați pe Domnul; voi, care sunteți pământ și praf, urmați-L pe Creatorul cerului și al pământului Care v-a făcut”¹⁶.

Printre multiplele dimensiuni ale Botezului se găsește la Sfântul Ioan și dimensiunea Botezului ca *luptă spirituală*. Cine s-a declarat gata pentru Botez, acela s-a anunțat a fi pregătit pentru o luptă spirituală. Pentru un război obișnuit sunt recrutați soldați doar dintre bărbații liberi, sănătoși și care arată bine. Domnul nostru Iisus Hristos însă ia în armata sa și sclavi și oameni cu slăbiciuni. El pretinde de la noi doar ceea ce putem să facem fiecare dintre noi, anume să fim „blânzi și bun”: „Cei care recrutează soldați pentru o armată, aceia verifică mărimea corpului lor precum și situația sănătății lor. Doar acest lucru însă nu ajunge: viitorul soldat trebuie de asemenea să fie un bărbat liber; un sclav este refuzat. Stăpânitorul cerului însă nu pretinde același lucru; El ia în armata Sa de asemenea sclavi, oameni bătrâni și slabi și nu se rușinează de ei. ... El cere doar însușiri care ne stau nouă în putere; ceea ce însă pretinde cel care adună oaste, aceea nu stă în puterea omului. Căci noi nu putem să determinăm ce anume să fim, sclavi sau oameni liberi; dacă să fim maturi sau mici, bătrâni sau liberi de cele ale trupului și altele asemenea; aceasta nu stă în puterea noastră. A fi însă blânzi și buni și altele asemenea, este o chestiune care ține de voința noastră. Iar Dumnezeu cere de la noi numai ceea ce suntem capabili a face”¹⁷.

Din acest citat putem să concluzionăm următoarele: (1) chemarea la Botez este, potrivit Sfântului Ioan, universală. Este foarte probabil că printre ascultătorii săi se aflau și sclavi; (2) Sfântul Ioan este convins că „noi”, deci el însuși și auditoriul său, nu pot decide cine să fie sclav și cine om liber. Cu aceasta el reprezintă atitudinea generală din vremea lui și răspunde indirect întrebării adesea puse în zilele noastre: S-a pronunțat Sfântul Ioan pentru eliberarea socială a sclavilor?

O altă convingere fundamentală a Sfântului Ioan Hrisostom este că mântuirea prin Domnul nostru Iisus Hristos este *universală*. Pentru aceasta el folosește afirmația paulină : „căci în Iisus Hristos nu mai există bărbat și femeie, scit, străin, evreu și grec (compară cu Ga 3, 28; Col 3, 11).¹⁸ Cei înrobiți sunt în mod clar chemați la mântuire: „El spune: ‚Veniți la Mine toți cei care sunteți urgisiți și aveți sarcini grele de purtat.‘ Iubitoare de oameni este această invitație, iar bunătatea este de nespus. ‚Veniți toți la Mine ‘, nu numai stăpâni, ci și supuși, nu numai bogați, ci și săraci, nu numai liberi, ci și sclavi, nu numai bărbați, ci și femei, nu numai tineri, ci și bătrâni, nu numai sănătoși la trup, ci și mutilați și răniți. ‚Veniți toți!’ spune El. Căci acestea sunt darurile Domnului: El nu vede diferență între sclavi și oameni liberi sau între bogați și săraci, ci orice fel de inegalitate este înlăturată. «Veniți toți cei care sunteți urgisiți și aveți sarcini grele de purtat!» spune El”¹⁹.

Sufletele tuturor celor botezați sunt întâmpinate de Hristos: „Chiar dacă cineva este diform sau urât, dacă trăiește în sărăcie extremă sau este de origine modestă, dacă este sclav sau liber, dacă trupul lui este mutilat sau este încărcat cu multe păcate, mirele nu-l examinează cu amănuntul, nici nu-l cercetează, ci cere doar considerație de la el. Tot ceea ce El face este dar al generozității Sale și al harului minunat. El cere doar un lucru de la noi: să uităm ceea ce a fost și să fim rezonabili pe viitor”²⁰.

¹⁶ *Catecheses Baptismales*, III/1, 29 (314–315; 316–317 K.).

¹⁷ *Catecheses Baptismales*, I, 11 (129–130; 130–131 K.).

¹⁸ *Catecheses Baptismales*, II/3, 23 (240–241 K.).

¹⁹ *Catecheses Baptismales*, III/1, 27 (312–313; 314–315 K.).

²⁰ *Catecheses Baptismales*, III/1, 15 (302–303; 304–305 K.).

Pentru Sfântul Ioan Hrisostom este foarte important faptul că versetul din Mt. 6, 8.32 este valabil pentru toți creștinii, inclusiv pentru sclavi: „În Scriptură se spune: ‚Părintele vostru cereștie știe că aveți nevoie de toate acestea, înainte ca voi să vă rugați pentru acestea.‘ De aceea El dorește ca noi să ne eliberăm de toate aceste griji și să folosim întregul timp pentru cele spirituale. El spune: ‚Căutați cele spirituale și toate bunurile pământești vi se vor dărui din belșug.‘²¹

Pentru că Dumnezeu îi cheamă pe toți oamenii la mântuire, Biserica trebuie să facă același lucru. Cu entuziasmul său cunoscut nouă de acum, Sfântul Ioan descrie candidaților la Botez cum că după Botez vor fi salutați de către frații și surorile creștine: „Imediat ce veți ieși din sfânta apă, toți cei prezenți vă vor îmbrățișa, vă vor saluta, săruta, se vor bucura împreună cu voi că voi, care înainte ați fost sclavi și prizonieri, sunteți dintr-o dată liberi și fii și sunteți chemați la masa regească.”²²

În mediile eclesiale este așadar posibil ceea ce pare de negândit în societate, de asemenea sau în special în domeniul relațiilor față de sclavii creștini. Există suficiente dovezi în acest sens în aceste Cateheze Baptismale, pentru faptul că tratarea cu egalitate nu a fost numai rezultatul unei euforii postbaptismale, ci sclavii creștini au fost cu adevărat acceptați ca și confrăți.

Vorbind despre lupta împotriva puterii obișnuinței, Sfântul Ioan arată că în acest sens ne pot fi de folos și apropiații noștri: „Cum și în ce mod putem să evităm aceste păcate? ... Aveți o femeie, un sclav, un copil, un prieten, o rudenie sau un vecin. Însărcinați-i să vă supravegheze în acest sens.”²³ Sclavii așadar, pot, în ceea ce privește susținerea morală să fie la fel de utili precum membrii familiei sau alți semeni (liberi).

Alte afirmații ale lui Hrisostom ne conving că în spațiul eclesial sclavii erau considerați egali cu creștinii liberi. De exemplu accesul la cinștirea moaștelor, care a jucat un rol înmportant la Antiohia este liber de orice fel de discriminare, ca să folosim o noțiune modernă: „Dragii mei, atunci când veniți aici și vă gândiți cu ce râvnă se adună această mulțime spre a săruta colbul și a primi binecuvântarea care pornește de aici, nu vă veți înălța voi din punct de vedere spiritual și vă veți strădui pe viitor să fiți întocmai la fel de râvnitori ca martirii pentru a fi vrednici de aceeași răsplată precum aceștia? Căci gândiți-vă: Dacă din partea noastră care suntem aici împreună-sclavi cu ei, ni se arată o asemenea cinste, cât de mare cinste le va arăta Domnul lor în acea zi înfricoșătoare, când vor fi mai strălucitori decât soarele. Căci spune Scriptura: «Dreptii vor străluci precum soarele» (Mt 13, 43)”²⁴.

„Asemeni izvoarelor duhovnicești din care pot să curgă numeroase râuri, Domnul ne-a oferit mormintele sfinților martiri. Iar așa cum izvoarele de apă sunt pentru toți cei care vor să se adape și fiecare poate să ia atât cât poate cuprinde vasul lui, după care pleacă cu acesta, la fel stau lucrurile și cu acest izvor duhovnicesc. Așa sunt și ele accesibile tuturor, iar aici nu se uită nimeni la persoană, ci sărac și bogat, sclav și liber, bărbat și femeie, fiecare primește din această apă dumnezeiască atât de mult cât se străduiește să ceară”²⁵. Din acest fragment deducem că cel puțin în domeniul etico-eclesial, sclavii joacă același rol pozitiv precum femeia, copiii etc. S-a limitat acest rol în rândul creștinilor doar la nivel eclesial și moral? Răspunsul nu poate să fie decât „NU.” Creștinismul nu a schimbat în Antichitate statutul social al sclavilor și probabil că nici nu a încercat să-l schimbe. Cu siguranță însă că tratamentul lor s-a îmbunătățit în mod clar prin intermediul creștinismului²⁶, iar acest lucru cu siguranță că nu s-a limitat doar la domeniul bisericesc.

²¹ *Catecheses Baptismales*, III/7, 19–20 (482–483 K.).

²² *Catecheses Baptismales*, III/2, 27 (354–355 K.). Vezi de asemenea *Catecheses Baptismales*, III/2, 30 (356–357 K.): „El (Hristos) va dărui mare încredere, va preluat între cei mai buni prieteni ai Săi și va condus spre filialitate, pe voi care mai devreme erați în prizonierat, sclavi și neliberi.” Vezi de asemenea *Catecheses Baptismales*, III/3, 3 (358–359; 360–361 K.): „Cu scurtă vreme înainte erați încă robi ai păcatului, nu aveți încredere, erați sub puterea diavolului, și se comporta cu voi precum cu prizonierii, iar astăzi sunteți ridicăți la rangul de fii.”

²³ *Catecheses Baptismales*, II/1, 21 (186–187 K.).

²⁴ *Catecheses Baptismales*, III/6, 3 (436–437 K.).

²⁵ *Catecheses Baptismales*, III/6, 10 (440–441; 442–443 K.).

²⁶ Siehe A. M. Ritter, *Sklaverei. Christlich*, în *Studii de Istorie bisericească și Patologie*, Sibiu 2011, p. 198–235.

Parte a dimensiunii spirituale a sclaviei este pentru Sfântul Ioan convingerea tare că statutul de sclav sau alte statute care implică vreo limitare, nu pot să împiedice virtutea noastră, ci dimpotrivă, reprezintă o provocare și o încurajare. Sfântul Ioan a crezut cu tărie că voința umană este în măsură să depășească toate piedicile: „Nimic nu ne împiedică de la o astfel de viață – este vorba de „viața virtuoasă” – aceasta ține numai de voința noastră, indiferent dacă suntem săraci sau slabi trupește, respinși, fără de nume sau sclavi: nici sărăcia, nici boala, nici neputințele trupești, nici sclavia ... Însă ce vorbesc eu de săraci, sclavi și cei lipsiți de nume? Chiar și prizonieratul nu este o piedică pentru virtute. Doresc să vă explic de ce lucrurile stau așa. V-a jignit sau v-a jignit cineva din casa voastră? Atunci depășiți-vă mânia voastră! Sunt prizonieratul, sărăcia sau statutul inferior piedici? Dimpotrivă! Toate acestea vă ajută să vă depășiți vanitatea”²⁷.

Sfântul Ioan Gură de Aur a luat foarte în serios lumea din jurul lui. El a știut, inclusiv din proprie experiență, că și cei nou botezați vor păcătui. De aceea el le-a atras atenția să rămână treji spre a se proteja de ispite. În acest context sunt folosite motive legate de sclavie. Cei nou botezați sunt după Botez asemeni sclavilor eliberați. Ei trebuie însă să-și păstreze acest statut de cinste: „Sclavul, păcătosul, cel indisciplinat a fost dintr-o dată ridicat la statutul de fiu. Nu fiți, așadar, ignoranți! Nu lăsați ca această bogăție spirituală să vă fie prădată! Căci dacă voi înșivă nu doriți, nimeni altcineva nu vă va lua darul lui Dumnezeu”²⁸.

Sfântul Ioan se pronunță împotriva diferitelor păcate, printre care și povata băuturii. Cel care revine la viața păcătoasă dusă înaintea de Botez, acela se comportă asemeni evreilor care au primit libertatea de la Dumnezeu ca dar, însă nu au arătat recunoștință față de Dumnezeu, ci au căzut mereu într-o viață păcătoasă: „Noi avem nevoie în mod constant de un frâu pentru a rămâne pe calea cea dreaptă. De aceea evreii își atrag asupra lor mânia cerului. Căci atunci când ei, după eliberarea din sclavia grea din Egipt, nu au mai fost atât de constrânși și erau în libertate, ar fi trebuit să arate o mare recunoștință față de Dumnezeu, să-L laude cu mai multă râvnă, pe Cel care le-a făcut atâta bine.... Ei însă au făcut contrariul, și după slăbirea constrângerilor de care au avut parte, au căzut în stricăciune. De aceea îi acuză Scriptura: „Iacob a mâncat și a fost sătul; îngrășatu-s-a, îngroșatu-s-a și s-a umplut de grăsime; a părăsit pe Dumnezeu, Cel ce l-a făcut și a disprețuit cetatea mântuirii sale” (Dt 32, 15)²⁹.

Concluzii

Din prezentul studiu se deduc următoarele concluzii:

1. Sfântul Ioan Hrisostom ia în considerare realitatea cu privire la sclavie din societatea în care trăia și folosește exemple și comparații din acest domeniu spre a-și construi argumentația sa. Catehezele Baptismale reflectă obiceiurile, legile și mentalitățile antice cu privire la cumpărarea de sclavi, eliberarea lor printr-o scrisoare imperială, comportamentul față de sclavi și nu în ultimul rând modul în care erau tratați de stăpânii lor. Cel puțin în fragmentele citate aici Hrisostom nu se pronunță împotriva acestor obiceiuri, legi și mentalități.
2. Dimensiunea spirituală a sclaviei se află în centru la Sfântul Ioan Hrisostom, căci pentru el toți creștinii sunt, din perspectivă duhovnicească, sclavi. Există o dublă sclavie: una a păcatului, de care am fost eliberați noi toți prin jertfa lui Iisus Hristos, și o sclavie a lui Hristos, iar cei care preiau o astfel de sclavie sunt eliberați de sclavia păcatului.
3. Mântuirea lui Hristos este universală. Accesul la mântuire al sclavilor nu este în nici un caz interzis sau limitat în vreun fel. Există diferite citate din Catehezele Baptismale ale Sfântului Ioan care ne conving că în mediul eclezial nu a jucat nici un rol statutul social al credincioșilor. Chiar dacă Sfântul Ioan nu o spune în mod foarte clar, putem presupune că această tratare egală a avut o influență asupra vieții cotidiene a sclavilor. Pentru Sfântul Ioan Hrisostom este însă important mai presus de toate faptul că sclavia nu reprezintă o piedică pentru mântuirea prin Hristos și pentru viața creștină.

²⁷ *Catecheses Baptismales*, I, 10 (126–127; 128–129 K.).

²⁸ *Catecheses Baptismales*, III/4, 22 (406–407 K.).

²⁹ *Catecheses Baptismales*, III/4, 16 (400–401 K.).

4. După lecturarea Catehezelor Baptismale, putem să afirmăm împreună cu L. Chris de Wet că opinia lui Hrisostom despre sclavie a fost „destul de avansată pentru timpul său”³⁰. Insistența lui asupra dimensiunii spirituale a sclaviei nu poate însă neapărat să fie percepută ca o „delimitare” față de instituția socială a sclaviei, nici ca o fugă față de problema sclaviei. Pentru Sfântul Ioan este pur și simplu mai important faptul că din punct de vedere spiritual credincioșii lui nu sunt sclavi ai păcatului.

5. Observațiile critice ale autorilor moderni cu privire la sclavia la Sfântul Ioan au de-a face cu așteptări false. Mulți cercetători și-ar dori ca Sfântul Ioan și alți autori antici să gândească precum oamenii din ziua de azi. „Sclavia este o specie de crimă socială. Sclavia reduce viața umană la o travestire a ei însăși, sacrifică ființe umane pe altarul unei dorințe violente”³¹ se scrie într-un articol din secolul al XXI-lea despre sclavie. Această definiție arată că astăzi este importantă aproape numai dimensiunea socială a sclaviei, în vreme ce pentru Sfântul Ioan accentual cade doar pe dimensiunea spirituală a acestuia.

Pr. Lect. Dr. Daniel Buda

---

³⁰ Siehe Anm. 1.

³¹ Allen Dwight Callahan, Richard A. Horsley, Abraham Smith, „The Slavery of New Testament Studies”, în Semeia, Nr. 83-84, 1998, 1–15; hier 1.